

TOPLANTININ PROTOKOLU

Mərkəzi Kür Hövzə Rayonu – Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planının layihəsi üzrə İctimai Məsləhətləşmə Görüşü

Mərkəzi Kür Hövzə Rayonunun gələcəyini formalaşdıraraq

23 Aprel, 2015

Məkan: VEGO Hotel – Görüş Zalı
Cavad xan küçəsi 38, AZ 2000,
Gəncə, Azərbaycan
Telefon: +994222640182

Gündəlik

Mərkəzi Kür çayı Hövzəsi Rayonunun İctimai Məsləhətləşmə iclasının Gündəliyi protokola əlavə edilmişdir (Əlavə 1).

İştirakçılar

Görüş İştirakçılarının Siyahısı protokola əlavə edilmişdir (Əlavə 2).

Məqsəd:

- Mərkəzi Kür çayı pilot hövzəsi üçün Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planının (ÇHİP) layihəsinin və planlaşdırılmış Tədbirlər Proqramının təqdim olunması;
- Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planının (ÇHİP) layihəsinə, o cümlədən planlaşdırılmış tədbirlərə dair müzakirə aparmaq və iradların, rəylərin və təkliflərin alınması;
- İctimaiyyətin iştirakını təşviq etmək və ÇHİP-in yekunlaşdırılmasına dəstək vermək.

Müzakirələrin qısa icmalı

GİRİŞ SESSİYASI

Mətanət xanım Avazova, *Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Milli Ekoloji Monitoring Departamentinin Rəis Müavini* iclası açıq elan etdi. Giriş nitqində xanım Avazova iclasın əsas məqsədini, xüsusən də CHİP-lərin layihələrini müzakirə etmək, irad və təkliflərin toplanması olduğunu vurğuladı.

Cənab Tim Törner, *Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi Layihəsinin (EPIRBP) Komanda Rəhbəri* bəyan etdi ki, bu, Azərbaycanda hazırda işlənilib hazırlanan ilk müasir Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planıdır (ÇHİP). Plan milli məsləhətçilər tərəfindən beynəlxalq ekspertlərin təlimat və tövsiyələri əsasında hazırlanmışdır. Bu, layihə planı, və eləcə də milli plan hesab edilməlidir və buna görə də Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunmuşdur. O, həmçinin qeyd etdi ki, planın hazırkı versiyası sadəcə layihədir, bütün maraqlı tərəflərin ona öz töhfəsini verməsi lazımdır və bugünkü görüşün də məqsədi bundan ibarətdir. Həmçinin cənab Törner iştirakçılara məhsuldar müzakirələr arzuladı.

Açılış nitqindən sonra iştirakçıların təqdim edilməsinə keçildi.

I. İNFORMASIYA SESSİYASI: MƏNZƏRƏNİ FORMALAŞDIRMAQ

İclasın birinci sessiyası Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planının (ÇHİP) layihəsinin hazırlanmasına dair baza informasiya və həmçinin ÇHİP-in layihəsinin təqdim olunması ilə bağlı idi. Sessiyaya Mətanət xanım Avazova sədrlik edirdi.

İlk olaraq, xanım Avazova bugünkü iclasın gündəliyini bir daha təkrar olaraq iştirakçıların nəzərinə çatdırdı və müxtəlif sessiyaların vaxt bölgüsü haqqında məlumat verdi.

Xanım Maqdolna Tot Naqi, *Regional Ekoloji Mərkəzin nümayəndəsi* vurğuladı ki, bu, Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planının (ÇHİP) layihəsinin müzakirə edilməsi üçün ilk şans və prosesin başlanğıcıdır. Bu iclasdan əlavə, həmçinin təqdim olunan sənədlərlə əlaqədar yazılı rəyləri Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin ayrıca elektron poçt ünvanına elektron şəkildə göndərmək imkanı da var. Rəylər avqustun sonuna kimi göndərilməlidir, daha sonra bütün rəylər hamısı nəzərə alınacaqdır. Bundan başqa o, iştirakçılardan Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planının (ÇHİP) layihəsinə dair məlumatın və məsləhətləşmə imkanının yayılmasını xahiş etdi ki, bu məlumat mümkün qədər çox şəxsə çatdırılsın.

Cənab Tim Törner Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi Layihəsinə (EPIRB) dair qısa icmal və layihənin əsas fəaliyyətləri, indiyə qədər əldə edilmiş nəticələr və eləcə də 2015-ci il üzrə planlaşdırılma tədbirlər haqqında məlumat verdi. *(Ətraflı məlumat üçün Əlavə 3-ə baxın)*

Cənab Rafiq Verdiyev, *Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi Layihəsinin (EPIRB) Ölkə üzrə Su İdarəçiliyi eksperti* Avropa İttifaqının Su Çərçivə Direktivi (SÇD) yanaşmasına, o cümlədən digərləri ilə yanaşı, çay hövzəsinin idarəçiliyinin planlaşdırılmasında görülən elementar tədbirlərə dair qısa əsas məlumat verdi. *(Ətraflı məlumat üçün Əlavə 3-ə baxın)*

Cənab Vəfadar İsmayılov, *Layihə Meneceri, SADIQ Konsaltinq şirkətinin eksperti* Mərkəzi Kür Hövzəsi Rayonunun ÇHİP-in layihəsinə dair qısa icmal məlumat verərək, əsas diqqəti plan layihəsinin strukturu və onda əks olunmuş məsələlərə, planın işlənilib hazırlanması üçün tətbiq olunan metodologiyaya, həmçinin hövzədə mövcud olan suların hazırkı statusu, müəyyən edilmiş ekoloji məqsədlər və sair məsələlərə yönəltdi. *(Ətraflı məlumat üçün Əlavə 3-ə baxın)*

Mətanət xanım Avazova SÇD təsnifat sisteminin ekoloji məqsədlərinin əsas əhatə dairəsini və üstünlüklərini qısa şəkildə izah etdi. Həmçinin o qeyd etdi ki, hazırda istifadə olunan monitoring metodologiyaları, xüsusən də kimyəvi monitoring kifayət deyildir və su statusuna dair tam mənzərənin əldə olunması üçün hidro-morfoloji qiymətləndirmə və sair kimi əlavə dəyərləndirmələrə ehtiyac vardır.

Sual və cavab sessiyasında cənab Sahib Həsənzadə ÇHİP-in vaxt müddəti ilə əlaqədar SÇD-nin tələbləri, eləcə də planı təsdiqləyən/qəbul edən səlahiyyətli qurumla maraqlandı.

Cənab Rafiq Verdiyev SÇD-nin hazırda Avropa İttifaqı ölkələrində həyata keçirilmə prosesinə və Avropa İttifaqının SÇD tərəfindən tələb olunan 6 illik dövrü planlaşdırılmaya istinad etdi. Azərbaycana gəldikdə, birinci icra müddəti 2016-2022-ci illər olacaqdır, hansı ki bundan sonra birinci icra ilinin nəzərdən keçirilməsindən sonra yeni Tədbirlər Proqramı (TP) işlənilib hazırlanacaqdır. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN) planın yoxlanılması üçün səlahiyyətli qurum olacaqdır.

Avropa İttifaqının təcrübəsinə dair cənab Tim Törner əlavə etdi ki, çay hövzəsinin idarəçiliyinin

Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi Layihəsi (EPIRBP)

Müqavilə № ENPI/2011/279-666

Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir və Hulla & CO. Human Dynamics şirkətinin rəhbərlik etdiyi Konsorsium tərəfindən həyata keçirilir

planlaşdırılması uzun müddətli prosesdir, plan hər 6 ildən bir nəzərdən keçirilir və risk altında olan su hövzələrinin statusu yenilənir. Əsas məqsəd su obyektlərinin qoyulmuş ekoloji məqsədlərə cavab verməsindən əmin olmaqdır, hansı ki bunun üçün monitoring sisteminin mövcud olması əsas vacib məsələdir. Bununla əlaqədar hələ də tam qərarın qəbul edilmədiyi əsas məsələlərdən biri hansı növ monitoring standartlarının tətbiq olunmasıdır. Aİ SÇD-nin monitoring sisteminə keçid növbəti 6 il ərzində mümkündür, lakin bunun üçün hələ çox iş görülməlidir.

Azərbaycanda ÇHIP-in yekun təsdiq edilməsi ETSN-in səlahiyyətindədir, lakin şübhəsiz ki, bütün aidiyyəti maraqlı tərəflər və iştirakçılarla tam məsləhətləşmə təmin edilməli və həmçinin planın icra edilməsinə nail olmaq lazımdır. Bundan əlavə, planın icrasının bütün əsas maraqlı tərəflərlə müəyyənləşdirilməsi və razılaşdırılması çox vacibdir, çünki onların hamısının bunda səlahiyyəti olacaqdır.

Mətanət xanım Avazova təsdiqlədi ki, bütün planlar və siyasət/strategiya sənədləri digər müvafiq dövlət qurumları ilə məsləhətləşmədən sonra təsdiq olunur.

İştirakçılar planın çox məqsədyönlü və vacib olduğunu qeyd etdilər. Onlar kiçik çaylar üçün hövzə yanaşmasının vaxtında, və hətta bir qədər gecikmiş yanaşma olduğunu hesab etdilər. Orta Kürdə yerləşən Korçay çayının və eləcə də bu çaya qanuni və qanunsuz balıqçılıq təsərrüfatlarının təsirinin (misal üçün, Sovet İttifaqı zamanında Korçay çayında balıqçılıq üçün bir çox kiçik rezervuarlar yaradılmışdı) ÇHIP-də əks etdirilməsi təklif olundu. Həmçinin mühafizə olunan ərazilərlə bağlı boşluqlar barədə də işarə edildi, çünki Korçayda 5000 hektarlıq mühafizə olunan sahə mövcuddur.

Bundan başqa Dünya Bankının dəstəyi ilə kiçik və orta şəhər və qəsəbələrdə çirkab sularının idarəçiliyinə yönəlmiş proqram barədə də məlumat paylaşıldı və onun da nəticələrinin bu işdə nəzərə alınması təklif olundu.

Cənab Rafiq Verdiyev diqqəti əsas və əlavə yardımçı tədbirlərin sayı və prioritetləşdirilməsinə, eləcə də balıqçılıqla əlaqədar tədbirlərə yönəltdi. Böyük qəsəbələrdə çirkab sularının təmizlənməsinə yönələn pilot layihələr təklif olundu, daha kiçik yaşayış məskənləri üçün isə buna ehtiyacın olmadığı bildirildi. Bütün bunlar əlavə tədbirlər hesab olunur.

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndəsi qeyd etdi ki, Kür çayının idarəçiliyi, həmçinin risk altında olan su hövzələrinin müəyyənləşdirilməsi yüksək əhəmiyyətə malikdir, çünki onlar ölkə iqtisadiyyatında və əhalinin təhlükəsizliyində mühüm rol oynayır. Bundan başqa, qonşu ölkələrdəki mümkün risklər haqqında da narahatlıq ifadə olundu. Monitoringin bu elementləri izləyə bilməsi təklif olundu. Əlavə edildi ki, su təchizatı və çirkab sularına dair yeni qanun layihəsi hazırlanır və iştirakçılar EPIRB layihəsinin komandasından öz düşüncələrini də bildirməyi xahiş etdilər, hansı ki bura Aİ SÇD-nin tələbləri daxildir.

Yekun təklif monitoringin tezliyi barədə oldu və təklif edildi ki, onun sayı artırılсын və ildə 4 dəfədən az olmayaraq keçirilsin. Pestisidlərə gəldikdə, 6 ildən bir bir dəfə məlumat toplanması bu haqda vəziyyəti əks etdirən məlumat vermir. Eyni təklif qrunut sularına dair də verildi, daha doğrusu fəsillərin dəyişməsi nəticəsində qrunut sularına təsirin dəyişməsi səbəbindən nümunələrin daha tez-tez götürülməsi təklif olundu. EPIRB layihəsinin çox faydalı nəticələri mövcuddur, lakin layihənin icrası müddətində bu boşluqlar aradan qaldırılsa, çox yaxşı olar.

Mətanət xanım Avazova vurğuladı ki, pilot layihə müddətində pestisidlərə dair monitoring yalnız bir dəfə keçirilmişdir və 1980-ci illərdən bəri pestisidlərin istifadəsi qadağan olunmuşdur. Bütün böyük çaylarda fəal monitoring şəbəkəsi vardır. Son illərdə bu elementlər qeydə alınmadığına görə, onların monitoring tezliyinin azaldılmasına qərar verilmişdir. Həmçinin birgə sahəvi tədqiqat zamanı bəzi pestisidlərin tərkibi ölçmə avadanlığının həssaslıq dairəsindən kənar olmuşdur ki, bu da onların çox kiçik cəmləşmələrdə mövcud olmasını göstərir. Müəyyən dövrdən sonra bu elementlər təkrar olaraq yoxlanılacaq və ümidvarıq

**Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi
Layihəsi (EPIRBP)**

Müqavilə № ENPI/2011/279-666

Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir və Hulla & CO. Human Dynamics şirkətinin rəhbərlik etdiyi Konsorsium tərəfindən həyata keçirilir

ki, eyni nəticələr əldə ediləcəkdir.

İştirakçılar qeyd etdilər ki, bəzi yerlərdə buraxılmış çirkab-kanalizasiya sularından kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün təkrar istifadə olunur. Həmçinin əlavə olundu ki, hövzədə müəyyən yerlər var ki, orada hələ də qadağan edilmiş pestisidlərdən (məsələn, DDT) istifadə olunur.

Cənab Tim Törner bildirdi ki, monitoring çox bahadır və monitoring proqramları elə layihələndirilməlidir ki, onlar xərc baxımından səmərəli olsun və problemləri müəyyənləşdirmək üçün ehtiyac olan sayda monitoringlər aparılsın. Monitoringin üç səviyyəsi vardır: Tədqiqat monitoringi (ümumi monitoring), əməliyyat monitoringi (risk altında olan, yaxud pis statusa və ya yaxşı statusdan aşağı statusa malik su hövzələrinin monitoringinin aparılması) və araşdırma monitoringi proqramı. Tədqiqat monitoringinin tezliyi 1-2 ildir və o yalnız su hövzələrinin yaxşı və ya daha yüksək statusda olmasına əmin olmaq üçün həyata keçirilir. Əməliyyat monitoringi - əgər onu keçirmək mümkündürsə - ildə 4 dəfə baş verməlidir və ona həmçinin ekoloji, kimyəvi və hidro-morfoloji monitoring də daxildir.

Pestisidlər və digər üzvi maddələrlə əlaqədar problem bu cür təhlilin aparılması üçün potensiala bağlıdır, çünki belə təhlil çox mürəkkəb və bahadır və hazırda laboratoriyaların belə potensialı yoxdur. Buna görə də təkcə DDT-ni deyil həmçinin də bütün pestisidlərin monitoringini keçirmək üçün bu məsələlər növbəti 6 il müddətində formalaşdırılmalıdır. Adətən pestisidlər yaz və payızda monitoring edilir, çünki onlar torpaqdan yuyulur. Pestisidlər çöküntülərdə ilişib qalır, beləliklə də çöküntülərin monitoringini aparmaqla pestisidlərdən istifadə tarixçəsini əldə etmək olar. Qrunt sularının monitoringinə münasibətdə biz gündəlik monitoring zamanı qrunt sularının keyfiyyəti deyil, onların səviyyəsi (kəmiyyəti) haqqında danışırıq. Fasiləsiz məlumatlarla təmin edən avtomatlaşdırılmış məlumat qeydiyyatçıları əldə edilməlidir. Bunu Gürcüstanda həyata keçiriblər və Azərbaycanda da həyata keçirmək mümkündür.

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndəsi qeyd etdi ki, əhalinin sağlamlığı və təhlükəsizliyinin risk altında olduğu təqdirdə xərclər məhdudlaşdırıcı faktor olmamalıdır. Əhalinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi hökumətin əsas vəzifəsidir. Pestisidlərin monitoringi ilə əlaqədar **ÇHİP-ə** belə bir qeyd daxil edilməlidir ki, laboratoriyaların qurulmasına və yaxud genişləndirilməsinə və eləcə də zəruri avadanlıqla təchiz olunmasına ehtiyac vardır. Bu, hökumətə zəruri ehtiyatlar mövcud olan kimi tələb olunan investisiyaları yatırmağa imkan verər.

İştirakçılar **ÇHİP-də** qeyd olunan pilot layihələrlə maraqlandılar və həmçinin Azərbaycanın digər çay hövzələrində də çay hövzələrinin idarəçiliyi planlarının həyata keçirilməsinə dair hər hansı planın mövcud olub olmamasını sorğu etdilər. Həmçinin təklif edildi ki, daha spesifik yanaşma olsun və qrunt suyu terminologiyası su təbəqəsi anlayışından fərqləndirilsin, çünki fermerlər və bələdiyyələrin nümayəndələri ilə əlaqədar bu, səthə yaxın yerləşən və çirkənməyə daha həssas olan qrunt sularına istinad edir, su təchizatı üçün isə artezian sularından istifadə olunur. Qrunt sularının monitoringi ölkədə uzun illərdən bəri aparılır və bu regionda 52 monitoring stansiyası mövcuddur ki, onların 26-sı qrunt sularının, 26-sı isə su hövzələrinin monitoringini aparır. Mövcud monitoring quyularının inventarını hazırlamaq və mümkün olduqda onların yenidən qurulması, mümkün olmadıqda isə yeni quyuların təşkil edilməsi təklif olundu. 7 yerdə su statusu yaxşı olmuşdur, lakin yaddan çıxarmaq olmaz ki, səth suları qrunt sularını qidalandırır və bunlar da risk altında olduğundan qrunt sularının statusuna da risk təşkil edirlər. Yekun olaraq, quyuların sayının artırılması nəzərə alınmalıdır və transsərhəd çayları ilə əlaqədar da bunun haqqında düşünülə bilər.

Cənab Rafiq Verdiyev qeyd etdi ki, qeyd olunan tədbirlər EPIRB layihəsinin çərçivəsində maliyyələşdirilməyəcəkdir. Bunlar ümumi şəkildə təklif olunur və bu siyahı nəzərdən keçirilə və genişləndirilə bilər. Beləliklə də, bu təkliflər plana daxil edilə bilər və onların həyata keçirilməsi digər müxtəlif maliyyələşmə mənbələri hesabına təmin olunacaqdır.

Cənab Tim Törner aydınlaşdırdı ki, mövcud layihə çərçivəsində pilot layihələrin həyata keçirilməsi, xüsusən də səth və qrunt suları üçün monitoring sistemlərinin və proqramının dəstəklənməsi məqsədilə

fəaliyyətlər üçün məhdud vəsait qalmışdır. EPIRB layihəsinin davam etdirilməsi və genişləndirilməsi ilə - hansı ki 2016-cı ildə başlayacaqdır və hazırda Brüsseldə təsdiqlənmək üçün müzakirə olunur – təkcə Mərkəzi Kür hövzəsində deyil, eləcə də digər pilot hövzələrində monitoring sistemlərinin dəstəklənməsi üçün daha çox vəsait mövcud olacaqdır. Bu vəsaitlər qanunvericilik üçün deyil, monitoring sistemlərinin təkmilləşdirilməsi üçün daha praktik olacaqdır, çünki qanunvericilik məsələləri ilə digər layihə məşğul olacaqdır. Avropa İttifaqı da istənilən bu tipli ideyaları bəyənir və dəstəkləyir.

Mətanət xanım Avazova bütün rəylərə və təkliflərə görə təşəkkürünü bildirdi və qrunut sularının monitoringi ilə əlaqədar təkmilləşdirmələrə olan ehtiyaclarla razılaşdığını qeyd etdi. Bəzi risklərin proqnozlaşdırılması üçün qrunut sularının keyfiyyətinə dair etibarlı məlumatlara ehtiyac vardır. Qrunut sularının monitoringi quyularının sayı ölkə səviyyəsində azalmışdır. Su Strategiyasına dair iş davam etdirilir və bunun üçün qrunut sularının monitoringi quyularının sayı vacibdir.

Cənab Rafiq Verdiyev iştirakçılardan bütün rəylərini həm də yazılı formada göndərməyi xahiş etdi.

Cənab Rafiq Verdiyev təklif olunan əsas və əlavə tədbirlərə, həmçinin onların prioritetləşdirilməsinə yönəlmiş təqdimatla çıxış etdi. (*Ətraflı məlumat üçün Əlavə 3-ə baxın*)

II. İŞÇİ SESSİYA

Xanım İmola Koszta, *Regional Ekoloji Mərkəzin nümayəndəsi* İşçi Qrupun (İQ) müzakirəsini təqdim etdi və qrupların aşağıdakı bölgüyə uyğun olaraq çalışmasını müəyyənləşdirdi:

İşçi Qrup (İQ) 1 Əsas Tədbirlərə diqqəti yönəldərək aşağıdakı suallara cavab verməlidir:

1. Siz planda müəyyənləşdirilən hədəflər/məqsədlər və təkmilləşdirmə səviyyəsi ilə razılaşsınız mı?
2. Nəzərə alınmayan hər hansı digər mühüm əsas tədbirlər varmı?
3. Siz əsas tədbirlərin prioritetləşdirilməsi ilə razılaşsınız mı? Əgər razılaşmırsınızsa, nəyi dəyişərdiniz, zəhmət olmasa əsaslandırın.
4. Siz və yaxud sizin təşkilatınız bu tədbirlərdən və ya təşəbbüslərdən hansının həyata keçirilməsinə köməklik göstərə bilər?
5. Tədbirlər Proqramının maliyyələşdirilməsini təmin etmək üçün nəyi təklif edərdiniz?

İşçi Qrup (İQ) 2 Əlavə Tədbirlər üzrə işləməklə aşağıdakı sualları nəzərdən keçirmişdir:

1. Siz planda müəyyənləşdirilən hədəflər/məqsədlər və təkmilləşdirmə səviyyəsi ilə razılaşsınız mı?
2. Nəzərə alınmayan hər hansı digər mühüm əlavə tədbirlər varmı?
3. Siz əlavə tədbirlərin prioritetləşdirilməsi ilə razılaşsınız mı? Əgər razılaşmırsınızsa, nəyi dəyişərdiniz, zəhmət olmasa əsaslandırın.
4. Siz və yaxud sizin təşkilatınız bu tədbirlərdən və ya təşəbbüslərdən hansının həyata keçirilməsinə köməklik göstərə bilər?
5. Tədbirlər Proqramının maliyyələşdirilməsini təmin etmək üçün nəyi təklif edərdiniz?

III. ÜMUMİ ANLAYIŞI FORMALAŞDIRMAQ

İşçi Qrupu 1-dən təyin edilmiş məruzəçi plenar iclasına əsas tədbirlərə dair müzakirələrin nəticələri haqqında hesabat verdi. İşçi qrupun üzvləri bütün əsas tədbirləri nəzərdən keçirmiş və bütün tədbirlərə dair öz razılıqlarını ifadə edərək onların əhəmiyyətini vacibliyini vurğulamışlar. Bundan əlavə, onlar bəzi

**Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi
Layihəsi (EPIRBP)**

Müqavilə № ENPI/2011/279-666

Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir və Hulla & CO. Human Dynamics şirkətinin rəhbərlik etdiyi Konsorsium tərəfindən həyata keçirilir

tədbirlərlə əlaqədar təkliflərini və tövsiyələrini göstərmişlər:

- Qanunverici baza ilə əlaqədar tədbirlər: hər bir çay hövzəsi üzrə koordinasiya şurasının yaradılmasının vacibliyi və prosesdə ictimaiyyətin iştirakının artırılmasına olan ehtiyac göstərilmişdir;
- Mövcud, inşa edilmiş və planlaşdırılmış çirkab sularının təmizlənməsi qurğularının texniki və əməliyyat xüsusiyyətlərinin qiymətləndirilməsi zamanı ictimaiyyətin iştirakı vacibdir;
- Tədbirlərin texniki və içməli su üzrə bölgüsü və keyfiyyətin idarəçiliyi sisteminə əsaslanan müvafiq tarif sisteminin işlənilməsi;
- Özəl sektorun (yüksək maliyyə potensialına malik şirkətlərin) çay hövzəsinin idarəçiliyi dövrünə cəlb olunması;
- Transsərhəd ərazilərlə əlaqədar daşqınlarla bağlı çayların yuxarı axınında yerləşən ölkələrlə əməkdaşlığın vacibliyi;
- Sudan istifadə üçün limitlərin tətbiqinin və normadan artıq istifadəyə görə daxil olan gəlirlərdən çay hövzəsinin idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsində istifadənin vacibliyi;
- Biomüxtəlifliyin qorunması məsələlərini diqqətdə saxlayaraq su ehtiyatlarından istifadə üzrə lisenziya sisteminin potensial tətbiqi;
- Su sızmaları və su keyfiyyəti üzərində ictimai nəzarətin yüksək əhəmiyyəti;
- Ekosistemin ödəniş xidmətləri mexanizmlərinin tətbiqi;
- Gənclərin və məktəbli uşaqların və ümumiyyətlə bütün ictimaiyyətin ekoloji monitorinq prosesində iştirakı;
- Hövzənin ehtiyatlarından istifadə edən benefisiarlardan daxil olan maliyyə dəstəyi;
- Yağış suları ilə becərmə (dəmyə əkinçiliyi);
- Kənd təsərrüfatı səmərələrinin maliyyə töhfəsi.

İşçi Qrupu (İQ) 2-dən təyin olunmuş məruzəçi plenar iclasa müzakirənin əsas nəticələrinə dair qısa düzəlişlər və həmçinin üç yeni tədbirin təklif edilməsi ilə icmal verdi:

- Hövzə planlarının ciddi şəkildə tətbiqi və ölkə ərazisinin hövzə regionlarına bölünməsi və hər bir hövzə rayonu üçün inzibati vahidlərin yaradılması;
- Su təchizatı və çirkab suları haqqında qanun layihəsini yaradılmış işçi qrupa nəzərdən keçirilmək üçün təqdim etmək;
- Zərurət yarandıqda tədbirlər planlarını nəzərdən keçirmək və onlara düzəliş etmək;
- Daşqın riskinin erkən xəbərdarlıq sisteminin təkmilləşdirilməsi;
- Daşqın riski sahələrinin və GIS xəritələşdirmənin müəyyənləşdirilməsi;
- Subasar ərazilərdə torpaqdan istifadəyə dair mövcud qaydaların təkmilləşdirilməsi;
- Formalaşan su fondunun maliyyə mənbələrindən mühafizə tədbirləri üçün istifadə etmək;
- Mövcud qurult sularının monitorinqi məntəqələrinə nəzarət və hər hansı uyğun gəlməyən məntəqənin təmir edilməsi;
- Səth suyunun risk altında olduğu ərazilərdə yeni qurult sularının monitorinqi stansiyalarının yaradılması;
- İçməli su mənbələrinin qorunması üçün Avropa İttifaqının müvafiq direktivlərinə uyğun şəkildə mühafizə olunan ərazilərin tədqiqinin/qiymətləndirməsinin təşkili;

**Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi
Layihəsi (EPIRBP)**

Müqavilə № ENPI/2011/279-666

Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir və Hulla & CO. Human Dynamics şirkətinin rəhbərlik etdiyi Konsorsium tərəfindən həyata keçirilir

- Tədbirlərin siyahısında adları qeyd olunan müvafiq qurumların iqtisadi və maliyyə tədbirləri ilə əlaqədar çıxarılması;
- Maarifləndirmə və təhsillə əlaqədar terminologiyaları potensialın formalaşdırılması ilə əlaqədar terminologiya ilə əvəzləmək.

Sual və cavablar sessiyası zamanı Sovet İttifaqı dövründən sonra müəyyənləşdirilmiş yeni sanitariya standartlarının/içməli su normalarının statusuna dair sual edildi və onun qəbul edilib edilməməsi soruşuldu. Bundan əlavə, ekoloji axın üzrə kriteriyalar, eləcə də daşqınların proqnozlaşdırılması və modelləşdirilməsi üçün istifadə olunan metodologiya/yanaşma ilə maraqlandılar.

Cənab Rafiq Verdiyev cavab verdi ki, sanitariya standartlarına dair məsələ Avropa İttifaqının direktivlərinə uyğun olaraq və eləcə də EPIRB layihəsi çərçivəsində davam etdirilir. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyində bu standartların işlənilib hazırlanması üçün xüsusi Komissiya yaradılmışdır. Ekoloji axına gəldikdə, bununla bağlı elmi tədqiqat və əsaslandırma hazırlanır. Daşqın məsələləri Fövqəladə Hallar Nazirliyinin səlahiyyətləri çərçivəsində həll olunur.

Mətanət xanım Avazova bütün qaldırılan məsələlərin vacib olduğunu təsdiqlədi. 1987-ci ildə Nazirlər Kabineti qərar qəbul etmişdir ki, bu qərara əsasən yeni standartların qəbul edilməsinə qədər bütün Sovet standartları qüvvədədir. Bu gün Avropa İttifaqı direktivlərinin prinsiplərinə müvafiq olaraq standartlar yenidən nəzərdən keçirilməlidir və bu iş su, torpaq, hava və sair üzrə alt-qrupa malik Birgə Texniki Komitə tərəfindən davam etdirilir. Əgər ETSN Nazirlər Kabinetinin tərkib hissəsidirsə, o zaman bəzi standartları qəbul etmək səlahiyyətinə də malikdir. Ekoloji axınla əlaqədar müəyyən hesablamada istifadə olunur.

Cənab Tim Törner qeyd etdi ki, ekoloji standartlar məsələsi tədricən həll edilməli olan kompleks məsələdir və planlaşdırma çalışması üçün maneəçilik törətməməlidir. Avropa İttifaqının SÇD-də təsnifat sistemi ekoloji statusa əsaslanır və o, Aİ SÇD-də standartlar hesab olunan və Azərbaycandakı standartlardan çox da fərqlənməyən prioritet çirkləndirici maddələrə baxır. Ekoloji axına gəldikdə, çaylardan davamlı su mənbələrinin əldə olunmasını və su balansını baxımında mövcud olan su barədə hədlərin müəyyənləşdirilməsini təmin etmək məqsədilə hansı metodologiyadan istifadə etməyə dair qərar verilməsi olduqca vacibdir. Ən müasir beynəlxalq metodlar nəzərdən keçirilməli və Azərbaycanda müxtəlif növ çaylar üçün metodologiya seçilməlidir. Bunların sanitariya deyil, ekoloji axınlar olması vacibdir. Su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsinə ehtiyac vardır, çünki o sistemlərin nəticələrini müəyyənləşdirmək üçün əsasdır.

Əlavə olundu ki, Sovet İttifaqı dövründən bəri evakuasiya və mülki müdafiə ilə əlaqədar müəyyən planlar mövcuddur. Təklif olunan hidro-morfoloji layihə daşqın modelləşdirilməsinin tərkib hissəsidir və o, mövcud planları zənginləşdirə bilər. Hər bir böyük su anbarında təbii fəlakətlər baş verdikdə daşqın risklərinin idarəçiliyi modelləşdirməyə əsaslanır. Qeyd olundu ki, Kür çayı hövzəsində ən böyük su anbarı olan Mingəçevir su anbarında su səviyyəsinin, suyun buraxılma sürətinin axma və su sərfiyyatına əsaslanan modeli hər il mövcuddur. Su anbarından buraxılan suyun Xəzər Dənizinə çatması üçün 6-7 gün lazımdır.

Mətanət xanım Avazova əlavə etdi ki, misal üçün, Holland metodologiyasının tətbiqi mümkündür, yalnız o halda ki, çaylar Niderlandın çayları ilə eyni tipologiyaya malik olsunlar.

Ən sonda, iqlim dəyişikliklərinin su ehtiyatlarına təsirinin qiymətləndirilməsinə dair tədbirin plana daxil edilməsi təklif olundu. Azərbaycanda UNFCCC-yə Üçüncü Milli Kommunikasiya hesabatı yekunlaşmaq üzrədir və bu hesabat həmçinin iqlim dəyişikliklərinin sulara təsirini də əhatə edəcəkdir.

Cənab Tim Törner canlı və məhsuldar müzakirələrə görə iştirakçılara təşəkkür etdi. Su funksiyalarının

**Beynəlxalq Çay Hövzələrinin Ekoloji Mühafizəsi
Layihəsi (EPIRBP)**

Müqavilə № ENPI/2011/279-666

Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir və Hulla & CO. Human Dynamics şirkətinin rəhbərlik etdiyi Konsorsium tərəfindən həyata keçirilir

hamısı bir forumda müzakirə edildi və bu bizim su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarə edilməsi adlandırdığımız məsələdə əsasdır. Hazırlanmış ÇHİP-in layihəsi yaxşı sənəddir və plana daxil ediləcək bir sıra yeni elementlər də var. Yarım-hövzələrdən birinə daha ətraflı şəkildə baxılmalıdır və həmçinin monitoring proqramı da nəzərdən keçirilməlidir. Bundan başqa, əsas və əlavə tədbirlərə daxil edilmək üçün əlavə təkliflər alınmışdır. Bu, sadəcə prosesin başlanğıcıdır və 2015-ci ilin avqustuna qədər yazılı rəylərin təqdim olunması üçün vaxt mümkün olacaqdır. Avqustdan sonra sənəd bu görüşdə alınmış rəylər və yazılı rəy və təkliflər əsasında nəzərdən keçiriləcək və eləcə də tədqiqatların nəticələri və həyata keçirilən pilot layihələr vasitəsilə müvafiq düzəliş ediləcəkdir. Bu sənədin qısa icmalı həmçinin plan layihəsinin daha məşhur variantı kimi hazırlanacaqdır. Sentyabr-oktyabr aylarında yekun layihə hazır olacaqdır ki, o da öz növbəsində ənənəvi planlaşdırmanın təsdiqlənməsi prosedurundan keçə bilər. Bu ilin sonu - gələn ilin əvvəlində Azərbaycanın ilk təsdiqlənmiş Çay Hövzəsinin İdarəçiliyi Planı olacaqdır. Təsdiq olunduqdan sonra, maliyyə vəsaitlərinin cəlb olunması prosesinə başlanıla bilər. ÇHİP-ə daxil edilmiş aydın məqsədli tədbirlər donor vəsaitlərinin cəlb olunmasında əsasdır. O, iştirakçılardan bu hərəkətliliyin, müzakirələrin davam etdirilməsini və ÇHİP-in mümkün qədər peşəkar olması üçün öz rəylərini göndərmələrini xahiş etdi.

Cənab Rafiq Verdiyev rəylərin göndərilməsi üçün elektron poçt ünvanını göstərdi: mabdulhasanov@gmail.com, həmçinin surəti rafig2000@mail.ru poçt ünvanına göndərilməklə.

Mətanət xanım Avazova əlavə etdi ki, ETSN Azərbaycan üçün ilk ÇHİP-in layihəsini məqbul hesab edir və onun müxtəlif hissələri üzrə hesabatların İngilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilməsinə ehtiyac yoxdur.

Xanım Maqdolna Tot Nagi də gərgin iş və müzakirələrin nəticəsi üçün iştirakçılara təşəkkürünü bildirdi. O, iştirakçıları öz rəylərini göndərməyə, həmçinin bu proses haqqında xəbər və məlumatları öz şəbəkələrində və marqlı tərəflər arasında yaymağa səsledi. O, planın həyata keçirilməsinə dair gələcəkdə əlavə məsləhətləşmə görüşlərinin olacağına ümidvar olduğunu qeyd etdi. Tədbirlərin siyahısı ictimaiyyətin iştirakı mexanizmlərinin, misal üçün Çay Hövzəsi Şuralarının yaradılması ilə dəstəklənə bilər. Görüşün protokolu hazırlanacaq və iştirakçılar arasında paylaşılacaqdır və layihənin veb sahifəsində də yerləşdiriləcəkdir.

Xanım İmolahazırkı görüşü ictimai məsləhətləşmə prosesi üçün çox yaşlı bir başlanğıc kimi dəyərləndirdi və həmçinin iştirakçıları öz yazılı rəy və təkliflərini göndərməyə və proses barədə məlumatı öz şəbəkələrində yaymağa səsledi.

Xanım Mətanət Avazova iştirakçıların verdikləri töhfəyə görə onlara və eləcə də layihənin “lokomotivi” Rafiq Verdiyevə öz təşəkkürünü bildirdi.